

Dokumenthypotesen

Det här arbetet utgår från den masoretiska texten i den form som vi har den i BHS. Men kommer ändå att relatera till dokumenthypotesen gällande främst den litterära stil vi finner i skapelseberättelsen, men också i viss mån gällande dess tidsbestämning och relation till fortsättningen av urhistorien och Bibeln.

Jag ämnar inte ge en allmän översikt utan enbart fokusera för det som är relevant för mitt arbete¹.

Det är Julius Wellhausen som genom sin skrift *Prolegomena zur Geschichte Israels* som i sin första version utkom 1878 som för den gammaltestamentliga forskningen varit en förhandsfigur i snart 150 år. Han var inte den första att pålysa att det fanns spår efter olika källor i Pentateuken och att allt inte var skrivet på Mose tid. Redan Ibn Ezra på 1100-talet noterade formuleringar som visade att de var senare tillägg. T.ex uttryck som "på den tiden"² osv. Identifieringen av olika källor representerar det andra stadiet och där möter oss på 1600-talet Fader Richard Simon som påpekade att det verkade finnas dubletter som t.ex två skapelseberättelser. Astruc förde i medlet av 1700-talet fram tanken att man baserat på användningen av gudsnamn kunde identifiera olika källor och att dessa källor representerade två olika berättelser om samma händelser. Han delade in Genesis i två källor, i Elohisten och Jahvisten, baserat på vilket gudsnamn som användes.³

Eichhorn fortsatte i slutet av 1700-talet utgående samma tanke och utgående från Astrucs indelning identifierade han ord och språkliga vändningar som han ansåg utmärkande för endera källan. Astrucs och Eichhorns arbeten gav grunden för vad som skulle bli den litterärkritiska forskningsmetoden som inriktar sig på att identifiera de äldre källor som använts som grund för den text vi har framför oss i dag.⁴

Efter att litterärkritiken utfört ett noggrant arbete kan redaktionskritiken ta vid för att söka utröna hur och när de olika delarna har fogats samman till större helheter för att slutligen få den form vi har idag.⁵

I början av 1800-talet förde De Wette fram tanken att det fanns en ytterligare källa. Han ansåg att Deuteronomium är så enhetlig och samtidigt avviker från de andra böckerna i Pentateuken att den måste utgöra en egen självständig källa. Han menade också att den måste härstamma från en senare period än Moses tid. Han kopplade ihop Deuteronomium med upptäckten av lagboken som rapporteras i 2 Konungaboken 22 under Josias regeringstid. De Wette hävdade att denna lagbok var Deuteronomium. Vidare analyserade han texten i Josua, Domarboken, Samuels- och Konungaböckerna och noterade att i dessa finns många språkliga och stilistiska kännetecken som är typiska för Deuteronomium.⁶

¹ För en allmän översikt se t.ex Laato 2004, 6-19.

² Gen 12:6, 13:7.

³ Laato 2004, 7.

⁴ Laato 2004, 7.

⁵ Laato 2004, 8.

⁶ Laato 2004, 8.

Denna tanke blev vägledande för framtida forskning och Noth formulerade 1943 tanken på ett enhetligt Deuteronomistiskt historieverk som omfattar nämnda böcker, vilket sedermera allmänt omfattats.⁷

Hupfields insats behöver också nämnas eftersom det var han som 1853 förde fram tanken på att det i Genesis fanns två källor som vardera använde gudsbeteckningen Elohim. Den äldre elohistkällan motsvarar det vi brukar beteckna P-Källan och den yngre elohistkällan vi brukar beteckna elohistkällan samt den yngsta av dem alla: Jahvistkällan. Sedan sammanfogade en redaktör de tre källorna till en enhet. Hupfield var dock inte den förste att påpeka att Genesis verkar bestå av två olika Elohist-källor. Redan 1798 hade Ilgen påpekat att Pentateuken innehåller två olika källor som använder elohim som gudsbeteckning.⁸

När vi rör oss vidare mot den andra delen av 1800-talet fokuseras intresset alltmer mot att tidsbestämma de olika källorna. De Wette och Vatke hade redan 1835 lyft fram tanken att många av Pentateukens lagar tillkommit ganska sent och hör hemma i en senare tid än Mose tid. Men den dominerande tanken var fortfarande att vad vi idag kallar P-källan var den äldsta och att JE senare sammanknöts till denna.⁹

Graf förslog i mitten av 1860-talet en ganska radikal nyorientering gällande källornas inbördes ordning så att P-källan skulle representera det sista stadiet istället för det första. Hans tankar var inte enbart hans egna utan han hade fått dem från sin lärare Reuss som redan 1833 fört fram motsvarande tankar.¹⁰ Wellhausen noterar att bägge dessa föregicks av Leopold George och Wilhelm Vatke som var de första att, oberoende av varandra, få tanken publicerad. Alla tre, Reuss, George och Vatke, var i sin tur Martin Lebrecht de Wettes lärjungar.¹¹ Men han tillskriver dock Graf äran för att vara den som väckte frågan till liv igen.¹²

Wellhausen

Det är utgående från denna situation Wellhausen för fram sina tankar. Friedman konstaterar att Wellhausen anförde främst andras teorier och slutsatser och använde dem och hans bidrag var att föra dem samman snarare än att han själv gjorde nya upptäckter.¹³

När jag i fortsättningen skriver t.ex. att "Wellhausen hävdade" innebär det alltså att Wellhausen följde N.N. när han hävdade... Jag kommer inte att nämna Wellhausens källor annat än av särskilda skäl i fortsättningen.

I sin introduktion ställer han inledningsvis frågan huruvida lagen är startpunkten för Israels forntida historia eller för den post-exila judaismen¹⁴ Han noterar att de flesta förfäktar synen att lagen föregick profeterna men Wellhausen vill öppna upp läsaren för tanken att lagen är sen.¹⁵

⁷Laato 2004, 8-9.

⁸Laato 2004, 9.

⁹Laato 2004, 9.

¹⁰Laato 2004, 9.

¹¹Wellhausen 2006, 26.

¹² Wellhausen 2006, 32.

¹³ Friedman 1997, 164-165.

Intressant är hur Wellhausen beskriver hur han älskat läsa berättelserna om Saul, David, Ahab och Elia tillika med Jesajas predikningar, men han hade dåligt samvete för att inte ha bekantat sig med lagen. När han sedan gjorde det så upplevde han att han fick inget ljus över de historier han tidigare läst. Snarare lyckades lagen få entusiasmen över de andra historierna att förtvina. Wellhausen beskriver hur lagen inkräktade som ett spöke man inte kan se men som ändå har ljud och stör.¹⁶ Wellhausen fann att lagen och de historier han älskat representerade två olika världar. Wellhausen föll i allt djupare förvirring. När han sommaren 1867 hörde om hur Graf placerat lagen senare än profeterna accepterade Wellhausen Grafes tanke ” nästan utan att känna till grunden för hans hypotes”¹⁷

Wellhausen konstaterar i sin inledning att man allmänt betraktar Hexateuken som en helhet snarare än Pentateuken.¹⁸

Wellhausen anser att E-källan är lättast att känna igen med dess förkärlek till tal och mått och formaliserade uttryck, speciella ord och fraser. Dess grund är Leviticus samt relaterade delar i Exodus och Numbers. Den innehåller således främst lagstiftning och relaterar främst till tabernaklet och till dettarelaterade ämnen. Historien är bara en ram som används för att arrangera lagmaterialet¹⁹

Det Jahvistiska materialet är däremot främst berättande/narrativt. Patriarkhistorierna, som till största delen hör till J, är enligt Wellhausen det som är mest kännetecknande för J. Där är det berättelsen som har huvudrollen och den ges frikostigt utrymme.²⁰

Han noterar att det är Hupfield som är den som för fram tanken på en yngre Elohistkälla som alltså är en del av det man tidigare betraktade som E-källan. Wellhausen noterar att Hupfield menade att alla tre källor existerade sida vid sida tills en redaktor sammanförde dem. Men det menar Wellhausen inte har skett utan att J och E fördes samman först. Han menar att Elohisten och Jahvisten är väldigt nära varandra i synsätt och dessutom att Elohistens verk nu har sammanfogats så den delvis är en del av Jahvistens verk och annars syns som extrakt i Jahvistens verk.

Den nya källan är således P-källan som koncentrerar sig kring den Mosaiska teokratins som fokuserar kring Tabernaklet, översteprästen, prästerskapet samt den legitima kulten. Det är här som Wellhausen menar att problemen hopar sig, hur denna nyupptäckta källa kan spåras till historien.

Han daterar J-källan till 800-talet. Även E-källan placerar han in under 800-talet innan Samarias fall 722/21 f.Kr. Innan Deuteronomium uppkom sammanställdes J och E och blev det Wellhausen kallar det Jahvistiska historieverket JE.²¹

Vad gäller D-källans datering följde han De Wette och placerade den in under Josias regering i slutet av 600 talet f.Kr.²² Han uttrycker sig mycket bestämt när han konstaterar att ”man i alla cirklar där en

¹⁴Wellhausen 2006, 23.

¹⁵Wellhausen 2006, 24-25.

¹⁶Wellhausen 2006, 25.

¹⁷Wellhausen 2006, 25.

¹⁸Wellhausen 2006, 28.

¹⁹The legislative material.

²⁰Wellhausen 2006, 30.

²¹Laato 2004, 10.

²²Laato 2004, 10.

uppskattning av vetenskapliga resultat överhuvudtaget kan förväntas inser att den är gjord under Josias reformation”²³.

Vad gäller prästskriften ansåg Wellhausen att det var den källa vars datering fortfarande orsakade debatt. Den gjorde ett tappert försök att imitera den Mosaiska perioden och maskera den egna. Wellhausen konstaterar att varken D eller J gör några försök att dölja den kommer ifrån medan P uppvisar mästarprov på förklädningens konst. Inom P finns inga referenser till en senare tid och nybyggartiden i Kanaan. Den håller sig explicit till situationen i vildmarken. Den fokuserar på det flyttbara tabernaklet och andra uråldriga detaljer från en tid som verkar vara fjärran i historien. Den har verkligen lyckats dölja tiden för sin verkliga komposition mycket väl.²⁴ Det som beskrivs är så dåligt i överensstämmelse med vad andra antika källor har att berätta om den förexiliska perioden att man har tagit detta som ett tecken på att vad P berättar om härrör från en tid långt bakåt i tiden. Det är denna situation som enligt Wellhausen innebär den verkliga utmaningen.²⁵

Wellhausen konstaterar att man sedan P-källan upptäckts hade man hävdade att den var den ram, det skelett, som var den äldsta delen i Pentateuken och att det var J som kompletterade och var den senare. Graf försökte i ett skede skilja de olika delarna i P med ett halvt millennium då han menade att de senare delen i P:s lagdelar var de senare och de tidiga delarna i Genesis var de äldre.²⁶ Men Wellhausen påpekar att Hupfield hade gjort det klart att Jahvisten inte bara var en kompletterare av P:s verk utan var ett självständigt enhetligt verk. Med ytterligare hjälp av Kuenen så tvekar Graf inte att utgående från den slutsats han gjort angående dateringen gällande lagmaterialet likställa P:s material från Genesis till samma sena period.²⁷

Wellhausen konstaterar vidare att det nog fanns de som protesterade mot att datera P så sent som efter exilen och man framförde argument som grundade sig på att Amos och Hosea uppvisar kännedom om den prästerliga koden, men han konstaterar att detta inte kunde göra något intryck på dem som redan var övertygade om att den prästerliga koden var senare än Amos och Hosea.²⁸

Wellhausen framför vidare som ett argument att inget i P:s material visar prov på en Deuteronomistisk redaktion och ger det som ett argument mot att det skulle vara tidigare än D.²⁹ Jag noterar att Wellhausen några sidor tidigare angett det som ett tecken på stor skicklighet att lyckas maskera alla spår av att P tillhör en sen tid och att P fokuserar på situationen i vildmarken. Det som D handlar om är ju anpassningen till intåget i det utlovade landet, vilket P inte överhuvudtaget berör. Det här är cirkelresonemang.

Wellhausen menar att J och P källan är skrivna tidsmässigt så långt ifrån varandra att de omöjligt kan vara kompletteringar till varandra.³⁰

P fokuserar på tabernaklet i vildmarken, kult och ceremoniallagar och Mose framställs som givaren av dessa lagar och han menade att med hjälp av detta ville man få det att framstå som om lagarna

²³ Wellhausen 2006, 31.

²⁴ Wellhausen 2006, 32.

²⁵ Wellhausen 2006, 32.

²⁶ Wellhausen 2006, 32.

²⁷ Wellhausen 2006, 33.

²⁸ Wellhausen 2006, 33.

²⁹ Wellhausen 2006, 34.

³⁰ Wellhausen 2006, 34-35.

varit i kraft redan i det tidiga Israel. Wellhausen argumenterar vidare att det aldrig funnits ett tabernakel utan när P talar om tabernaklet så åsyftar P templet. Han menar att man försökte projicera templet i en Mosaisk forntid i form av ett gudagivet tabernakel med himmelsk given mönsterbild. Enligt Wellhausen fanns det ingen realism att israelerna skulle ha klarat av att bygga ett tabernakel enligt vad som beskrivs i P.³¹

Wellhausen kallade den skrift som låg till grund för P för Q (Quelle). Wellhausen lyfte fram att det fanns självständiga lagsamlingar inom prästskriften: t.ex Lev 17-26. Enligt honom kombinerades J och E först och sedan fördes detta verk samman med D varefter sedan detta kombinerades med P.³²

Richard Elliott Friedman och P-källans datering

Friedman propagerar kraftigt för dokumenthypotesen, men har en annan syn på till vilken period P skall dateras.

P är den största källan av dem alla, ungefär lika stor som de övriga tre tillsammans. Den täcker hela Leviticus, 30 kapitel ur Exodus och Numbers samt skapelsen, släktavlor, floden, Abraham, Jakob, Exodus och resan genom vildmarken.³³

Friedman menar alltså att P-källans allmänt accepterade sena datering är fel och ett stort misstag. Han spårar inledningen till denna syn till Strasbourg 1833 och Professor Eduard Reuss när han under sina föreläsningar hävdade att de bibliska profeterna inte refererade till P:s lagar, de citerade dem inte och verkade inte ens medvetna om dem. Han menade att P var skriven efter den profetiska perioden under det andra templets period. Friedman menar att Reuss var rädd för att publicera sina radikala idéer eftersom han valde att vänta ända till 1879 innan han publicerade sina tankar i skrift. Men då hade redan, som jag tidigare noterat, en av hans egna studenter, Karl Graf, publicerat idén självständigt.³⁴

Friedman lyfter upp problemet med att om P är skriven från en tid då templet stod i centrum, varför nämns det aldrig i P? Gud befäller aldrig Mose att bygga ett tempel när de kommer till landet. Inte en enda lag kräver ett tempel för att kunna efterlevas. Arken, altaren, keruber, Urim och Tummim osv. nämns men inte en enda referens till templet. Friedman noterar att Grafts lösning, vilken också Wellhausen använde, var att varje gång tabernaklet nämndes var det templet som avsågs. Graf och hans efterföljare såg tabernaklet som ren fiktion. Denna fiktion var ett instrument för att styrka prästerskapet och kulten kring det tempel som existerade på P:s tid³⁵

Hur centralt detta tabernakel är i P belyses av det faktum att när E nämner tabernaklet tre gånger, J och D inte en enda gång så nämner P det mer än 200 gånger. P ger utförliga beskrivningar för dess konstruktion och material och det är vid tabernaklet alla stora folksamlingar sker.³⁶

³¹ Wellhausen 2006, 39-44, 57-75.

³² Laato 2004, 11.

³³ Friedman 1997, 162.

³⁴ Friedman 1997, 162-163.

³⁵ Friedman 1997, 163.

³⁶ Friedman 1997, 163.

Bland de argument som används för tabernaklets icke-existens är att det var för stort för att bära omkring i vildmarken i 40 år. Idag vet man tack vare arkeologins landvinningar ett rörligt tabernakel är fullt realistiskt³⁷. De mått som tabernaklet respektive templet hade verkade också vara i proportion så att templet hade dubbla mått jämfört med tabernaklet.³⁸

Friedman lyfter fram att Wellhausen förde Grafs tankar vidare genom att hävda att i D så uppmanas åhörarna till centraliserad tillbedjan, medan i P är den underförstådd, central tillbedjan är en självklarhet. Det här är enligt Friedman ett misstag Wellhausen gjorde.³⁹

Friedman lyfter även fram att Wellhausen noterade likheterna mellan Hesekiels bok och P. Speciellt lyfter han fram Hesekiels syn att det är bara aronitiska präster som är värdiga prästämbetet, vilket även P är klar över. Han menar alltså att det var aronitiska präster som sedan skrev "Mose lag". Han menar att synd- och skuldoffret samt stora försoningsdagen som endast nämns i P även vittnar om att P är skrivet under en period där folket kände skuld och behov av försoning efter perioden av straffdom – fångenskapen i Babylon. Allt det här menar Friedman är mycket logiskt och övertygande, men fel.⁴⁰ Friedman noterar att Hesekiel särskiljer inte Aronitiska präster från övriga leviter, utan Zadokiter, en speciell grupp av präster.⁴¹

Friedman noterar att profeter visst citerar från P, bl.a. Jeremia, men också Hesekiel lyfts fram där den enda logiska slutsatsen är att Hesekiels återberättande av bl.a. exodus just är återberättande, inte som Wellhausen menar det originala. Templet som Hesekiel beskriver har heller inga likheter med det P föreskriver m.m.⁴²

Friedman tror att lingvistisk analys nu kan sätta punkt för diskussionen om hur P och Hesekiel förhåller sig till varandra tidsmässigt. Han hänvisar till Avi Hurvitz som 1982 demonstrerat att P är skriven med ett språk som är från en tidigare period än Hesekiel och tidigare än den tid Wellhausen förutsätter. Fem andra forskare har efter honom kommit fram till samma resultat⁴³

Friedman drar slutsatsen att Reuss påstående helt enkelt var fel. Han påpekar vidare att Wellhausens påstående att P tar centraliserad kult som en självklarhet också är fel. P befäller om och om igen att offer måste ske vid tabernaklet. Precis som D befäller folket att komma till "den plats HERREN låter sitt namn bli hågkommet" så befäller P dem att komma till tabernaklet⁴⁴. Exemplena på detta är många.⁴⁵

Friedman påpekar även i övrigt Wellhausens dåligt underbyggda argumentering i frågan. Bl.a. gällande när han kopplar synd- och skuldoffret samt försoningsdagsritualen till efter exilen för att då kände sig folket skyldiga. Friedman påpekar att en sån här argumentering är mycket osäker. Varför skulle de inte ha känt sig skyldiga efter nord-rikets fall t.ex. Friedman frågar sig också hur man kan betrakta det som ett troligt scenario att när folket då känner sig skyldigt så hittar en prästgrupp på

³⁷ Friedman 2003, 23.

³⁸ Friedman 1997, 164.

³⁹ Friedman 1997, 165.

⁴⁰ Friedman 1997, 167.

⁴¹ Friedman 2003, 22.

⁴² Friedman 1997, 170.

⁴³ Friedman 1997, 170-171. Friedman 2003,4.

⁴⁴ T.ex Lev 17:3-4.

⁴⁵ Friedman 1997, 171.

synd- och skuldoffer och en försoningsdag som ingen har hört talas om innan 587 f.Kr och folket skulle tro att det här var lagar som Mose gav folket 700 år tidigare? ⁴⁶

Friedman går vidare med att notera att det finns ytterligare svårigheter med tanken att tabernaklet är ett kodord för templet. Varför skriva kapitel efter kapitel med beskrivningar av material, byggnadssätt och färger som inte hade någon relevans för templet och där templets lösningar skilde sig från tabernaklets – och detta för en byggnad som aldrig existerat. Mer anmärkningsvärt är kanske det faktum att P betonar arken, lagtavlorna, keruberna samt Urim och Tummim i samband med tabernaklet. Inget av dessa fanns mera under det andra templets tid. Varför skulle en from sentida förfalskare betona dessa saker som nu var förlorade och inte fanns i det andra templet? ⁴⁷

Måtten som vid första ögonkastet verkade vara proportionella i skalan 2:1 klarar inte heller de en närmare granskning om vi beaktar även höjden på byggnaderna. Templets höjd är 30 alnar medan tabernaklet är 10 alnar. Om man ville göra en förfalskad kopia, varför skulle man inte likställt höjddimensionen? En allvarigare brist i resonemanget är att de mått Wellhausen jämförde med är de mått som angetts för det första templet, medan det är det andra templet som Wellhausen menar att tabernaklet är kodord för. Måtten för det andra templet nämns överhuvudtaget inte. ⁴⁸

Friedman kommer sedan med sin egen slutsats att tabernaklet inrymdes under kerubernas vingar i Salomos tempel och ger sedan ett antal bibelställen som stöd för tanken från Leviticus, Klagovisorna, Psaltaren, kungaböckerna, Talmud och Josefus. De bibelställen han anför övertygar inte, men åtminstone fanns en tanke senare att tabernaklet var förvarat åtminstone i anslutning till templet och att P var skrivet innan det första templets förstördes, alltså innan 587 f.Kr, åtminstone ett och ett halvt sekel tidigare än Wellhausen ansåg ⁴⁹

Sist i samma kapitel kommer det fram varför det är så nödvändigt att få in tabernaklet i Salomos tempel. Friedman ser ingen annan logisk förklaring till varför lagar i P genomgående betonar att offer och andra ceremonier måste ske vid ingången till tabernaklet och ingen annanstans och att denna lag gäller för evigt. Han frågar sig hur någon skulle ha skrivit detta efter att tabernaklet hade blivit förstört. Varför skulle en präst skriva en lagkod som säger att offer kan endast offras vid en plats som inte existerar längre. Ett sådant förfarande jämför Friedman inte med en from förfalskning, utan med att skjuta sig i foten – att säkerställa att man förlorar jobbet som offrande präst. Han fortsätter med jämförelsen att om en berömd byggnad, som United States Capitol, brinner ner och förstörs i grund skulle inte kongressen senare stifta en lag som föreskriver att det enda stället man kan betala sin skatt är vid ingången till just denna byggnad och ingen annanstans – en byggnad som inte längre existerar. ⁵⁰

Jag håller med Friedman om detta, men anser inte att hans förslag heller är en trovärdig lösning, utan många av de logiska problemen kvarstår. Friedman menar att när P nämner tabernaklet så avses tabernaklet och inte templet och att det var inrymt i det allra heligaste av Salomos tempel. Friedmans förklaring är mycket krystad. Varför skulle då P tala om att samlas vid tabernaklets ingång t.ex. det skulle ju vara i det heliga av Salomos tempel dit menigheten ju inte hade tillträde, utan

⁴⁶ Friedman 1997, 172.

⁴⁷ Friedman 1997, 175.

⁴⁸ Friedman 1997, 176.

⁴⁹ Friedman 1997, 174-188. Friedman 2003, 23.

⁵⁰ Friedman 1997, 186.

endast prästerna. Osv osv. Friedmans identifierar det ologiska och dåligt underbyggda i Wellhausens resonemang, men hans egen lösning är enligt min bedömning delvis lika ologisk och löser inte de problem han själv identifierat. Det Friedmans lyckas med är att förklara hur profeterna hade kännedom om P och språkets datering från en tidigare period än Hesekiel, dock inte den väldiga fokuseringen på ett tabernakel i vildmarken med alla föreskrifter om material, konstruktion, demontering, förflyttning osv.

Författaren

Vem var då författaren enligt Friedman? Friedmans svar är en aronitisk präst eller någon som representerade deras intressen. Han levde innan Jerusalem föll 584 f.Kr. Han kände mycket väl⁵¹ till JE:s text i dess sammanförda form. Han följde JE:s berättelse. Han berättade samma eller liknande historier börjandes från skapelse och flod.⁵²

Här noterar jag att det inte stämmer såtillvida att P helt saknar de för förståelsen av helheten viktiga avsnitten om Edens lustgård, syndafallet och brodermordet, inte heller, enligt Friedman, finns något om Babels torn i P. Enligt Friedman hoppar P:s text direkt från Gen 2:3 då allt var i perfekt harmoni till Gen 6:9 där han genast i 6:11 berättar att hela jorden var fördärvad och fylld av våld. Inget av allt det J berättar som förklarar vägen fram till att hela jorden var fördärvad finns med. Så i början av Bibeln följer P inte J och berättar samma historier som JE vilket Friedman hävdar utan vi kan notera att bägge behandlar skapelse och flod. Enligt Wellhausen också genealogier, Friedman tillskriver inte Gen 5 åt P dock utan betraktar det som ett separat dokument som den slutliga redaktorn infogar.⁵³ Detta sätt att forska där man noterar endast det som stöder ens hypotes, men inte överhuvudtaget tar notis om det som motsäger den är tyvärr ett onödigt ofta förekommande drag i gammaltestamentlig forskning.

Friedman hänvisar vidare till den norske forskaren Mowinckel som även han lyfte fram att P hade något slag av förbindelse med JE och att P var beroende av JE direkt eller indirekt. Det här menar också Friedman att vittnar om att P måste vara skrivet efter 722 då nordriket föll och E, som allmänt antas ha skrivits i nordriket hade "rest" neråt och kombinerats med J. Men Friedman frågar sig, vilken är relationen till JE, varför skrevs en P version?⁵⁴

Tanken Friedman för fram är att P skrevs som en alternativ historia till JE på basen av att JE lyfter fram Mose på bekostnad av Aron, och det sydliga aronitiska prästerskapet kunde inte acceptera detta utan skriver en version som istället lyfter fram Aron.⁵⁵

Författaren var alltså driven av ett behov att skydda sin och sina sydliga ämbetsbröders, de aronitiska prästernas, position och auktoritet. Det här var den drivande motivationen. Inte stilistiska, litterära eller artistiska behov utan politiska och teologiska.⁵⁶

⁵¹ Intimately

⁵² Friedman 1997, 188. Friedman 2003,27.

⁵³ Friedman 2003, 33-49.

⁵⁴ Friedman 1997, 189.

⁵⁵ Friedman 1997, 189-190.

P var alltså skrivet som ett alternativ till JE. JE:s texter betonade inte lagen eller präster

En grupp eller enskild person?

Friedman menar att P var en enskild person. Texten är genomgående fokuserad på vissa idéer och intressen. Språket är konsekvent. Lagarna menar Friedman dock att kan komma från olika samlingar.

Komplement eller självständig

Friedman menar att P:s text formar en fortlöpande kontinuerlig berättelse med mycket få avbrott.⁵⁷ Friedman nämner Professor Cross som menar att P aldrig var ett enhetligt dokument utan skrevs runt JE som en ram och ett komplement för JE:s berättelse och att P och den slutliga redaktorn var en och samma person.

Friedman menar dock att redaktorn kom från samma grupp som den som skrev P.

P:s stil

I P finns inga änglar, inga talande djur, inga drömmar, ingen antropomorfism. P beskriver Jahve som mer kosmisk, inte så personlig som i JE. Inga offer sker innan Aron offerar sitt första offer.⁵⁸

Han begränsade historierna i Genesis till ett absolut minimum. T.ex historien om Josef som är 10 kapitel i JE är bara några meningar i P.⁵⁹ Det vore, enligt mig, mer korrekt att konstatera att P inte berättar någon historia om Josef. Friedman menar att detta visar att P hade brått till Sinai. Vad gäller förkortande av berättelser stämmer detta inte vad gäller skapelseberättelsen dock, där författaren inte visar någon brådska.

Det är vanligt att säga att P är underlägsen JE som litteratur. Det är sant att P använder färre ordlekar och litterära ironier. P innehåller många detaljerade listor med åldrar, datum och mått som kan vara tröttsamma att läsa. Men Friedman varnar för att underskatta P:s litterära förmåga och konstaterar att vem kan påstå att P:s skapelseberättelse på något sätt är underlägsen något från JE?⁶⁰

⁵⁶ Friedman 1997, 197.

⁵⁷ Friedman 2003, 13.

⁵⁸ Friedman 1997, 191.

⁵⁹ Friedman 1997, 204.

⁶⁰ Friedman 1997, 215-216.

P beskriver oftast Gud som transcendent, men ändå ibland i personliga termer.⁶¹

D:s förhållande till P

Friedman menar att P var skriven när D skrevs och att den författaren var väl bevandrad med P:s text. Friedman anger hur D citerar P:s historia nästan ordagrant när Mose sänt iväg spejarna för att bespeja landet och återkommer varefter folket blir modfällt.⁶² Friedman menar att P var skrivet när Jeremia verkade, vilken Friedman menar är Deuteronomisten, innan Josias död 609 f.Kr. Friedman specificerar tiden för P:s skrivande till Hiskias tid, men medger att de skäl han anför för detta inte är oemotsägbara. Han visar dock att vad P har att säga passar väl in vid tiden för Hiskias reformer.⁶³

P:s förhållande till JE och D

Friedman konstaterar att det är nästan ironiskt att P och JE senare kom att kombineras. P som skrevs som polemik mot JE. D var, enligt Friedman, lika fientligt inställt till P som P mot JE. Dessa kombattanter sammanställdes nu till en harmoniserad helhet av en avslutande redaktor. Denna sammanställning var så skickligt gjord att den förblev oupptäckt i mer än 2000 år! Sammanställaren av de fem Moseböckerna var enligt Friedman Esra. Han använde P som en ram för arbetet. Alla fem böcker inleds med P.⁶⁴

Muntlig förhistoria?

Var P:s historier muntligt överförda under en lång period så att P endast samlade och nedtecknade dem? Friedman ser inga sådana tecken i P. Han menar också att om P är skrivet som ett alternativ till JE så verkar en oral komposition otänkbar. P dök ju upp inte långt efter JE. Det fanns inga långa generationer mellan de båda versionerna, utan allt gick mycket snabbt, först E som vandrade ner till Juda efter nordrikets fall och sedan sammansmältes på något svårförklarat sätt med J varefter P:s kretsar nu upplevde detta som ett hot och författade ett alternativ till denna startande från världens skapelse. J anser Friedman är skrivet mellan 848 och 722, medan E 922-722. Eventuellt är J t.o.m. från Davids eller Salomos tid⁶⁵. P är noggrant formulerat och komponerat steg för steg. P måste ha

⁶¹ Friedman 1997, 238.

⁶² Friedman 1997, 208-209.

⁶³ Friedman 1997, 207-214.

⁶⁴ Friedman 1997, 217-218.

⁶⁵ Friedman 1997, 86-87.

blivit författat med JE utbrett framför författaren eller så att författaren kunde JE:s berättelse utan och innan.⁶⁶

Litteraturförteckning

Friedman, R. E.

1997 Who wrote the Bible? HarperCollins Publishers. New York.

2003 The Bible with Sources Revealed. A New View into the Five Books of Moses.
HarperCollinsPublishers. New York.

Laato, A.

2004 Inledning till Gamla Testamentet. Religionsvetenskapliga skrifter nr 54. Åbo.

Wellhausen, J.

2006 Prolegomena to the history of Israel. Translated by J. Sutherland Black and Allan
Menzies. Bibliobazaar. Charleston.

⁶⁶ Friedman 1997, 214-215.